

MTA VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

MONITORING JELENTÉS

2006

A NYOLC KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI TAGORSZÁG MÁSODIK UNIÓS ÉVÉRŐL

2005. május 1. – 2006. május 1.

Szerkesztette: Vida Krisztina

Budapest 2006. május 18.

ISBN 963 301 480 8

H-1014 Budapest, Országház u. 30.

✉ 1535 Budapest, Pf. 936.

☎ (36-1) 224-6700

☎ (36-1) 224-6765

💻 vki@vki.hu

www.vki.hu

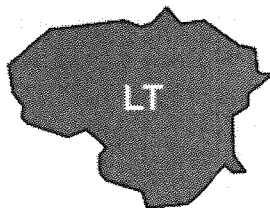
TARTALOMJEGYZÉK

TABLE OF CONTENTS

Vezetői összefoglaló	
<i>Vida Krisztina</i>	1
Executive summary	
<i>Vida Krisztina</i>	3
Csehország	
<i>Túry Gábor</i>	5
Észtország	
<i>Szilágyi Judit</i>	20
Lengyelország	
<i>Wisniewski Anna</i>	36
Lettország	
<i>Meisel Sándor</i>	52
Litvánia	
<i>Weiner Csaba</i>	66
Magyarország	
<i>Lakatos Gábor</i>	82
Szlovákia	
<i>Székely-Doby András</i>	98
Szlovénia	
<i>Bakács András</i>	111
Összefoglaló	
<i>Vida Krisztina</i>	123
Summary	
<i>Vida Krisztina</i>	131
A nyolc ország fontosabb adatai	139
Key data of the eight new member states	139
A tagállamként mutatott teljesítmény indexe	
<i>Szemlér Tamás – Székely-Doby András</i>	148

LITVÁNIA

Terület:	65 300 km ²
Népesség:	3,4 millió fő
Főváros:	Vilnius
Hivatalos nyelv:	litván
Pénznem:	litas (LTL)
Köztársasági elnök:	Valdas Adamkus
Miniszterelnök:	Algirdas Mykolas Brazauskas
EP képviselők száma:	13
Tanácsi szavazatok száma:	7
Bizottsági tag:	Dalia Grybauskaitė
Bizottsági tárca:	pénzügyi programozás és költségvetés
GDP/fő (2005; PPS):	11 900 euró

POLITIKAI HELYZETKÉP

A litván belpolitika a kilencvenes évek eleje óta igen mozgalmas terepnek számít. A legutóbbi parlamenti választások 2004 októberében zajlottak le, amelyeken a csak éppen egy éve alakult Munkapárt szerezte meg a legtöbb szavazatot. Így a 141 tagú parlamentben (Seimas), a Munkapárt (DP) 39, a Haza Szövetsége, azaz a TS (Konzervatívok, Politikai Foglyok és Deportáltak, Kereszténydemokraták) 25, a Litván Szociáldemokrata Párt (LSDP) 20, a Liberális és Centrumszövetség (LCS) 18, az Új Szövetség (Szociálliberálisok), rövidítve az NS–SL 11, a Liberális Demokrata Párt (LDP), valamint a Paraszt- és Új Demokrácia Pártok Szövetsége (VNDPS) 10-10, a Litvániai Lengyel Választási Akció (LLRA) pedig 2 képviselőt ad. A pártpolitikuskon túl 6 független honatya is helyet kapott.

A populistának titulált Munkapárt kiemelkedő eredményét már a 2004. júniusi európai parlamenti szavazáson elért teljesítménye is előrevetítette. A Munkapárt akkor 5 helyet szerzett meg a tizenháromból. Rajta kívül két-két mandátum jutott az LCS, az LSDP és a TS számára, egy-egy pedig az LDP-nek, valamint a VNDPS-nek. A korábbi litvániai választásokhoz viszonyítva egyébként szokatlanul kevesen járultak akkor az urnák elé (48,38%), holott ezzel egy időben

lehetett leadni a voksot a köztársasági elnök személyére is. Igaz, a részvétel így is meghaladta az uniós átlagot (45,7%), sőt, a nyolc új közép- és kelet-európai tagország közül a legmagasabb Litvániában volt. A 2004 őszi választási részvételi arányon ismét tükröződött a már júniusban megnyilvánuló kiábrándultság a politikai osztályból. Az orosz származású dollármilliomos Viktor Uspaskich, a Munkapárt elnöke pedig mindent megígért, amit a választásra jogosultak hallani szerettek volna: bér- és nyugdíjemelést, adócsökkentést, a munkanélküliség mérséklését, a korrupció felszámolását. A győzelem nem maradt el, még akkor sem, ha a gazdag Uspaskicht oroszbarátnak és EU-ellenesnek tartották. Korábban a magát jobboldalinak valló Uspaskich azt nyilatkozta, hogy a litvánokat csak azért vették fel az EU-ba, hogy annak kiszolgálói legyenek. Az orosz kötődéshez megjegyzendő, hogy a balti államok közül Litvániában a legalacsonyabb, 6,3 százalék az orosz kisebbség aránya. Lettországbán 28,8, Észtországban 25,6 százalékos ez a mutató.

A kormányalakítás már nehézkesebbnek bizonyult: a pártok nemigen kívántak szövetkezni a Munkapárttal. Uspaskich végül nem miniszterelnök, hanem gazdasági miniszter lett. Az Algirdas Mykolas Brazauskas vezette négypárti koalíció (a DP, az LSDP, az NS-SL és a VNDPS) decemberben állt össze. Brazauskas így a 2001–2004-es időszak után ismét bizalmat kapott. (Brazauskas 1993-tól öt éven át államfői feladatokat látott el). A jelenlegi kormány Litvánia újbóli függetlensége óta már a tizenharmadik, ugyanakkor a 2004 decemberétől működő kabinetben több név is ismerősen cseng. (Korábban is jellemző volt, hogy egyes politikusok több kormányt, illetve kormányzati pozíciót is megjártak.) A mostani 13 szakminiszterből kettő a megelőző ciklusban megkezdett munkáját folytatja, egy pedig, Antanas Valionis külügyminiszter (NS-SL), 2000 októbere óta van a helyén. Heten 2004 decemberétől dolgoznak pozíciójukban. A kormányban eddig három személycsere történt. Az ország 2005 májusában új pénzügyminisztert kapott Zigmantas Balčytis (LSDP) személyében, aki Algirdas Butkeviciust váltotta fel. Balčytis 2001 óta közlekedési és távközlési miniszterként működött, az ő tárcáját Petras Česna (független) vehette át. Česna a 2001–2004-es időszakban volt gazdasági miniszter, e posztot szerezte meg Viktor Uspaskich 2004 decemberében. Nem sokáig: Uspaskich hivatali hatalommal való visszaélés következtében június 14-én lemondani kényszerült, utódja 2005. június 29. óta Kęstutis Daukšys.

A korrupciós ügyekről szóló viták mindennaposak Litvániában (is). Jóllehet a Transparency International felmérése szerint valamelyest tisztult a közélet, csökkent a korrupció szintje. A világ 159 országára kiterjedő vizsgálatban 2005-ben Litvánia a 44. helyen végzett. 2003-ban 4,7-es, 2004-ben 4,6-os, 2005-ben 4,8-as értéket kapott. Ez a vizsgált új tagállamok rangsorában a 4. helyet jelenti számára. Rolandas Paksas is törvénytelen ügyletei miatt került a figyelem homlokterébe Európában: ő volt az első európai államfő, akit alkotmányos védeljárás keretében mozdítottak el hivatalából. Az alkotmánybíróság határozata szerint ugyanis Paksas egy orosz üzletembernek választási támogatásért cserébe litván állampolgárságot biztosított, hivatali titkot sértett, és befolyásolta egy privatizáci-

ós ügylet eredményét. Paksas korábban két ízben is (1999 júniusa és 1999 októbere, továbbá 2000 októbere és 2001 júniusa között) a litván kabinet első embere volt, majd 2003. február 26. és 2004. április 6. között töltött be köztársasági elnöki posztot. 2004 júliusától ismét az a Valdas Adamkus a legfőbb közjogi méltóság, aki 1998. február 26. és 2003. február 25. között egyszer már államelnök lehetett. A mostani litván kormányfőt sem kerülte el a gyanú: 2005 novemberében vizsgálóbizottság alakult, hogy kiderítse, milyen körülmények között került egy luxushotel Brazauskas felesége tulajdonába. Az ellenzéket főképp az foglalkoztatta, hogy Brazauskas, aki a szálloda privatizálása idején köztársasági elnök volt, közbenjár-e későbbi felesége érdekében. Az ügyben ügyességi vizsgálat indult, de nem találtak semmi jogszabályba ütközőt.

A soron következő politikai esemény Litvániában az önkormányzati választás lesz. Pontos időpontja egyelőre még ismeretlen, 2006 végén vagy 2007 elején kerülhet rá sor. Legutóbb 2002-ben voltak önkormányzati választások (összesen 60 helyi tanács létezik), akkor az LSDP szerezte a legtöbb helyet (332-t az 1560-ból), majd a Haza Szövetsége (193) és a VNDPS (190) következett. Most a Munkapárt jó szereplését valószínűsítik.

Miközben Litvánia elfoglalta helyét a nyugati világban, az Európai Unióban, illetve azt egy hónappal megelőzően az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében, nem sikerült orvosolni a litván–orosz kapcsolatokat (bár Észtország, Lettország és Lengyelország sem dicsekedhet ilyen jellegű előrelépéssel). Sőt, egyes megnyilvánulások tovább hűtötték a viszonyt. Az uniós csatlakozás évében, 2004 novemberében ugyanis Valdas Adamkus litván államfő is részt vett az ukrán elnökválasztás kapcsán kialakult belpolitikai válság elsimításában (Aleksander Kwasniewski lengyel államfő és Javier Solana, az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai főképviseelője mellett). 2005 májusában a litván állam- és kormányfő nem képviseltette magát a II. világháború végének 60. évfordulójára emlékező Győzelem-napon. Putyin orosz elnök leszögezte, nem kér bocsánatot a Molotov–Ribbentrop Paktumért, mivel 1989-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa már értékelte a szerződést. Nem tett jót a kapcsolatoknak a Balti-tenger alatt épülő, Oroszországot és Németországot közvetlenül összekötő (azaz Lengyelországot és a balti államokat elkerülő) gázvezeték építését érintő éles litván bírálat sem.

TÁRSADALMI HELYZETKÉP

A litván gazdaságnak továbbra is komoly kihívást jelent, hogy ledolgozza fejlettségbeli lemaradását. Litvániában 2005-ben az egy főre jutó bruttó hazai termék az EU-átlag mindössze 51 százalékát tette ki, noha ez így is 3,2 százalékpontos javulás a 2004-es évhez képest. Ne feledjük, hogy a Szovjetunió összeomlását

követően a litván GDP állandó árakon mérve 1992-ben 21,3, 1993-ban 16,2, 1994-ben pedig 9,8 százalékot zuhant. (Már 1990-ben és 1991-ben 5 százalék körüli éves csökkenés volt tapasztalható.) Az 1995 óta tartó növekedés az orosz válság következtében megtorpant egy évre: 1999-ben 1,7 százalékos szűkülést voltak kénytelenek feljegyezni. Ennélfogva, a 2000-es években bekövetkezett 6 százalékot meghaladó átlagos éves bővülés egy relatíve alacsony bázishoz adódott hozzá.

A munkanélküliség és az aktivitás terén előrelépésnek lehetünk a tanúi. Míg 2004-ben a munkanélküliségi ráta 11,4 százalék volt, 2005-re 8,3 százalékra mérséklődött – közel az EU25 8,7 százalékos átlagához. Az aktivitási ráta a 15-64 éves korosztályban Litvániában 68,4 százalék volt 2005-ben, ami nagyjából megközelítette az EU25 70,2 százalékos átlagát. Az 55-64 évesek esetében pedig jóval az uniós szint (41%) felett van, 47,1 százalékkal.

A litvániai munkavállalók nem dicsekedhetnek uniós átlagot elérő éves keresetekkel. Az iparban és a szolgáltató szektorban (a közigazgatást kivéve) a litván átlagkereset 4100 euró volt 2002-ben. (Vásárlóerő-paritáson számolva némileg jobb a helyzet: 8320 euró – ami azonban jelentősen elmarad az uniós átlagtól). A litván értéknél csak Lettországból volt alacsonyabb az átlagkereset (3620 euró) az Eurostat 2005. május végi tájékoztatása szerint. Az alacsony bérszínvonal is hozzájárult ahhoz, hogy az uniós tagság óta a litván állampolgárok relatíve nagy számban vállaltak munkát más tagállamokban, így például Nagy-Britanniában. A nyolc új tagból 2004. május 1. és 2005. december 31. között összesen 345 410 fő regisztráltatta magát a szigetországban (ebben természetesen benne van a rövidtávú, illetve a már azóta befejezett munkaviszony is). A legtöbben a lengyelek voltak (a potenciális munkavállalók fele), majd utána a litvánok (13%) és a szlovákok (11%) következtek. Nem meglepő Nagy-Britannia súlya, hiszen a régi tagországok közül csak Nagy-Britannia, Írország és Svédország tette lehetővé a munkaerő szabad mozgását az első két évben. 2004-ben a litván migránsok 22,4 százaléka választotta Nagy-Britanniát, alig egy százalékponttal kevesebben, mint az Egyesült Államokat (23,2%). További fontosabb célországok voltak: Oroszország (11,4%), Írország (8,1%) és Spanyolország (6,7%).

A kisméretű Litvánia egyetlen NUTS 2-es régiónak számít. A NUTS 3-as szintet a tíz megye (apskritis) képviseli: Alytus, Kaunas, Klaipėda, Marijampolė, Panevėžys, Šiauliai, Tauragė, Telšiai, Utena és Vilnius. A 2004. évi egy főre jutó GDP alapján a leggazdagabb megye a keleti országrészben elterülő Vilnius, a legszegényebb a nyugati Tauragė. Az előbbi 2004-ben az országos átlagot 44,3 százalékkal haladta meg, az utóbbiban az egy főre mért bruttó hazai termék az országos átlagnál 45 százalékkal volt alacsonyabb. 1995-ben még nem voltak ennyire ijesztőek az eltérések: akkor is a fenti két megye volt a két szélső eset, de Vilnius megye az átlagnál csak 16,4 százalékkal volt jobb helyzetben, míg Tauragė 32,8 százalékkal maradt el a litván átlagtól az egy főre jutó GDP tekintetében. Tauragė a legalacsonyabb népességű, és a második legkisebb területű megyéje

Litvániának. Igen magas a mezőgazdaság súlya, a bruttó hozzáadott értékből való részesedése 2004-ben 17,3 százalék volt (1995-ben még 26,5 százalék).

Litvániában a lengyelek és az oroszok alkotják a legnagyobb kisebbséget, részesedésük a 2001-es census idején 6,74 és 6,31 százalékos volt. Rajtuk kívül a fehérorosz (1,23%), az ukrán (0,65%), a zsidó (0,12%), a tatár (0,09%), a német (0,09%), a lett (0,08%), a roma (0,07%) és az örmény (0,04%) minoritás említhető meg. Kelet- és délkelet-Litvániát az etnikai sokszínűség jellemzi, jelentős az orosz és a lengyel kisebbség száma. A 235 ezres lengyel etnikum főleg a határ menti részekben alkot tömböt: a fővároson kívül a Vilnusi és a Šalčininkai járásban (Vilnius megye). 2001-ben Vilnius lakosságának (mintegy 550 ezer fő) csupán 57,8 százalékát adták a litvánok, 18,7 százalékát a lengyelek, 14,0 százalékát az oroszok, 4,0 százalékát pedig a fehéroroszok. A 89 ezres Vilnusi járásban a litvánok részesedése mindössze 22,4, míg a lengyeleké 61,3 százalékos. Ugyanakkor nagyszámú orosz népesség található Visaginasban, ahol az oroszok alkotnak többséget, továbbá jelentősebb a számuk Klaipėda és Kaunas városokban is.

Az 1992-es litván választási törvény még jelentős könnyítést adott a nemzeti kisebbségek számára a parlamentbe való bejutáshoz, a jogszabály 1996. évi módosítása azonban megszüntette ezt. Jelenleg a Litvániai Lengyel Választási Akción (LLRA) kívül nincs más etnikai párt a parlamentben, a kisebb Litvániai Orosz Szövetségnek (LRS) és a még fiatal Litvániai Lengyel Néppártnak (LLP) nem sikerült bejutnia. Az LLRA 2004-ben, akárcsak 2000-ben, két mandátumot vívott ki. Az európai parlamenti választásokon az LLRA és az LRS közös listát állított, ám így sem tudtak képviselőt küldeni az EP-be. Helyi szinten természetesen erősebb a nemzeti-etnikai kisebbségek súlya. Az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia Elleni Bizottságának 2006 februárjában napvilágra került jelentése szerint a Litvániában élő roma, zsidó és csecsen nemzetiségek továbbra is hátrányos helyzetben vannak a többségi nemzethez képest, diszkrimináció és előítéletek sújtják őket, amiben a médiának is van szerepe.

INTEGRÁCIÓS TELJESÍTMÉNY

A litván Egységes Programozási Dokumentum 2004 és 2006 között összesen 1,211 milliárd euró nagyságú összeget bont le programokra. Ennek 99,44 százaléka közpénz, 0,56 százalékát a magánszektor adja. A teljes keret 73,89 százaléka a Strukturális Alapokból történő uniós támogatás, míg 25,55 százaléka költségvetési forrásból kerül finanszírozásra. A Strukturális Alapok között a megoszlás a következő: 65,23 százalék az Európai Regionális Fejlesztési Alaphoz, 19,69 százalék az Európai Szociális Alaphoz, 13,73 százalék az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alaphoz, 1,35 százalék pedig a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközhöz kapcsolódik. A litván pénzügyminisztérium szerint 2005.

december 31-ig 2,529 milliárd euró értékben érkezett be pályázat, amely a három évre szóló 1,205 milliárd eurós keret (a Strukturális Alapok plusz a nemzeti államháztartási hozzájárulás) több mint kétszerese. (2004. december 31-ig 2090 pályázatot regisztráltak összesen 1,077 milliárd euró értékben.) Ezek alapján 1482 szerződést kötöttek meg 554,877 millió euró nagyságban, amelyből 425,390 milliót a közösségi hozzájárulás, 129,487 milliót pedig a nemzeti kiegészítés adott. (2004 végéig 263 projektet hagytak jóvá 268 millió euró értékben, amely a közösségi hozzájárulásból és a nemzeti kiegészítésből álló hároméves keret 22,24 százaléka. Ám ebből csak 80 szerződést írtak alá, 121 millió euróval, amely az allokáció alig 10 százaléka.) Ez azt jelenti, hogy 2005 végéig a Strukturális Alapokból érkező 2004–2006-os támogatások 47,52 százalékát (illetve a közösségi és az adicionális nemzeti források 46,06 százalékát) sikerült már lekötni. A tényleges kifizetések terén 21,4 százalékos lehívási arányt tudott felmutatni Litvánia, amivel az újak között Észtország, Lettország és Magyarország után a 4. helyen állt az Európai Bizottság 2005. decemberi adatai szerint.

Litvánia 2004 és 2006 között 608,87 millió euró értékben kaphat támogatást a Kohéziós Alapból. Az Európai Bizottság 14 (8 közlekedési és 6 környezetvédelmi) projekt társfinanszírozását hagyta jóvá a 2004-ben benyújtottak közül. A projektek együttes értéke 413 millió euró, ebből 338 millió a Kohéziós Alap hozzájárulása. 2005-ben Litvánia 2 közlekedési és 3 környezetvédelmi beruházási projektet nyújtott be a Bizottsághoz, amelyek teljes költsége 214,62 millió euró; az uniós támogatási igény 182,43 millió euró. A közlekedési és környezetvédelmi projektek mellett Litvánia 2005-ben technikai segítségnyújtás keretében 1,4 millió eurót igényelt.

Litvániában sikeresen állították fel a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatások folyósításáért felelős kifizetési ügynökséget (NMA), és az akkreditálási jelentések szerint az ország megfelelő mértékben eleget is tesz a feltételeknek. 2005-ben a Nemzeti Kifizető Ügynökség 226 661 kérelmet regisztrált a közvetlen kifizetésekre, ami csak kis mértékben maradt el a 2004-ben benyújtott igényektől. 2004-ben 489 millió litas került kifizetésre ezen a címen, míg 2005-re előreláthatólag 590 millió litas jut a gazdáknak a közvetlen EU-támogatásokból és a nemzeti költségvetési kiegészítésből. Érdemes megemlíteni, hogy 2005-ben az EU tagországai közül Litvániában nőtt a legnagyobb mértékben az egy főre jutó mezőgazdasági reáljövedelem, miközben az EU-átlag enyhe csökkenést mutatott. Mindez a szektor GDP-beli részesedésének szűkülése mellett ment végbe (a mezőgazdaság, a vadászat és az erdőgazdálkodás együttes részesedése a bruttó hazai termékben 2005-ben 5,7 százalékot tett ki, ami a 2000-es évhez képest több mint 2 százalékpontos csökkenés).

Az Unió 2007–2013-as költségvetését illetően a litván vezetés jó kiindulópontnak tekintette a további tárgyalásokhoz a luxemburgi elnökség 2005. júniusi kompromisszumos javaslatát. Az Európai Tanács 2005. december 15–16-i brüsszeli ülését megelőzően Litvánia hangsúlyozta, hogy a 4 százalékos szabályt (amelynek értelmében a lehívott uniós felzárkóztatási támogatás nem lehet na-

gyobb az adott tagállam bruttó hazai termékének 4 százalékánál) rugalmasabban alkalmazná, azaz figyelembe venné a gyorsan növekvő gazdaságokat is, minél frissebb statisztikák alapján számolna, illetve a legszegényebb államok és régiók számára kedvezne. A forrásokért folyó küzdelemben a mezőgazdaság és a halászat érdekei, Kalinyingrád jövője, az Ignalina atomerőmű leszerelésének kérdése, a transzeurópai hálózatok fejlesztése, a külső határvédelem és a szomszédságpolitika álltak a litván figyelem homlokterében.

A 2005. december 15–16-i csúcstalálkozót követően Litvánia elégedetten nyugtázta: az EU 2007–2013 közötti pénzügyi perspektívájának keretszámairól szóló „csatában” megvédte a litván érdekeket. Litvánia a hétéves időszak során több mint 36 milliárd litashoz juthat, vagyis évente átlag 56 százalékkal több pénzt kaphat, mint 2004 és 2006 között. Brazauskas miniszterelnök szavaival élve: „Egy befizetett litas ötöt fog hozni az országnak.” Brazauskas nagyon keményen adott hangot az Ignalina atomerőmű bezárásával kapcsolatos igényeinek, mivel az az Unió elvárása, a csatlakozás egyik előfeltétele volt. Az „Ignalina Jegyzőkönyv” értelmében az atomerőmű egyes blokkját 2005 előtt, míg a kettes blokkot 2009. december 31-ig kell bezárni. (Az előbbi 2004 decemberében meg is történt.) E célból Litvánia a 2004 és 2006 közötti időszakra 285 millió euró pénzügyi támogatást kap, míg a következő költségvetés versenyképességi fejezetében 865 millió eurót különítettek el az Ignalina atomerőmű biztonságos bezárására. Fontos tudni ugyanakkor, hogy Litvánia áramszükségletének több mint 70 százalékát az atomerőmű biztosítja, amely ellátja Észtországot és Lettországot is. A „kiszolgáltatót helyzet” elkerülése érdekében Lettország, Litvánia és Észtország 2006. február 27-én egyezményt írt alá egy új litvániai atomerőmű megépítéséről. A megállapodás értelmében a három balti államnak 2006 folyamán közös energiapolitikát kell kidolgozni, amellyel közösen ösztönzik majd az egységes uniós energiapolitika kialakítását.

Litvániának 2005-ben és 2006-ban több más, a csatlakozás előtt kialakított átmeneti mentessége járt és jár le. Az áruk szabad mozgása fejezetben az állatgyógyászati készítmények közösségi kódexéről, illetve az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló irányelvek esetében az átmeneti időszak 2007. január 1-jéig tart. A mezőgazdasági fejezetben az organikus gazdálkodást érintő három mentesség közül kettő 2006. január 1-jén futott ki, egy pedig már 2005-ben, a csatlakozást követő 18 hónap elteltével. Tizennégy vágóhíd, öt halfeldolgozó és egy tejfeldolgozó üzem 2007. január 1-jéig kapott mentességet. 2006. január 1-jéig szolt az átmenet a burgonya gyűrűs rothadása elleni védelemmel kapcsolatban. A közlekedéspolitikai fejezetben kétéves átmeneti periódus után szűnik meg a közúti árufuvarozási kabotázs (nem honos fuvarozó által végzett belföldi szállítás) kölcsönös tilalma, a tachográfokra vonatkozó tanácsi rendelet alóli kivétel pedig 2005 végéig élt.

A 2006. március 8-i állapot szerint Litvánia a kötelező irányelvek 99,70 százalékát (összesen 2686-ot) ültette át hivatalosan nemzeti jogrendjébe. Ezzel Litvánia továbbra is az EU25 éltanulója. A legnagyobb elmaradás a szabadság, a

biztonság és a jog érvényesülése terén tapasztalható (4,17 százalékos deficit). Kevesebb restanciája van az energia és közlekedés (1,39%), a belső piac (0,44%), a vállalatok (0,32%), az egészségügy és fogyasztóvédelem (0,10%) területén. Száz százalékban megtörtént az irányelvek átültetése a versenypolitika, a foglalkoztatás, a mezőgazdaság, a környezetvédelem, az információs társadalom, az adózás és vámok, az oktatás és kultúra, valamint a közösségi statisztika terén. A kedvező transzpozíciós adatok ismeretében érthető, hogy a Litvánia ellen indított szabálysértési eljárások nem jutottak el a bírósági szakaszig, sőt az Európai Bizottság a belépés második évfordulójáig csupán egy indokolt véleménnyel ellátott figyelemztető levelet intézett Vilniushoz (a foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények tevékenységéről és felügyeletéről szóló irányelvvel kapcsolatban).

2004 és 2010 között a 10 új tagállamból 3441 fő juthat álláshoz az Európai Bizottságban. Közülük 41-en (a nyolcából 39-en) kaphatnak igazgatói, illetve vezető tanácsadói besorolást, 189-en (a nyolcából 178-an) lehetnek középszintű vezetők. A Bizottság 2006. január 15-ig összesen 125 litván állampolgárt vett fel (ami a nyolcak összes új tisztviselőinek 8,2 százalékát teszi ki). Főigazgatói és főigazgató-helyettesi szinten litván kinevezés még nem történt (a Bizottság tagállamonként legalább egy tisztviselőt kíván felvenni). Egy igazgatói címet és 3 középvezetői (osztályvezető) helyet viszont már megszereztek. Ami az ország főbiztostát illeti, Litvánia korábbi pénzügyminiszterét, Dalia Grybauskaitė aszszonyt delegálta az Európai Bizottságba. Feladata nem elhanyagolható súlyú: a pénzügyi programozás és költségvetés tartozik hozzá. Közismert, hogy a beiktatását megelőző európai parlamenti meghallgatáson Grybauskaitė felkészültségét és eltökéltségét nagy elismerés övezte.

Az Alkotmányszerződésről szóló (2005. május 29-i) sikertelen francia népszavazás után a litván vezetés nem kívánta túldramatizálni a helyzetet. Az államelnök, a kormánypártok és az ellenzék is azon az állásponton volt, hogy nem történt katasztrófa, sőt, mindkét oldalról hallhatóak voltak olyan vélemények, hogy az EU akár profitálhat is a jelenlegi helyzetből. Felmerült, hogy a franciaországi referendum lehetőséget biztosít az Alkotmányszerződést elsőként, szélesebb párbeszéd nélkül ratifikáló Litvánia számára, hogy visszatérjen a dokumentum megvitatására. Litvánia 2004. november 11-én parlamenti szavazással fogadta el az Alkotmányszerződést. A gyors ratifikálás az előző ciklusban működő parlament kívánsága volt, amely nagyon sokat tett a litván csatlakozásért. Ugyanakkor a nyilvános párbeszéd, a parlamenti vita hiánya máig éles kritikát kap. A holland „nem” (2005. június 1.) után viszont megszűnt a konszenzus a legmagasabb szinten. Egyesek optimisták maradtak, mások viszont már krízisről beszéltek. Litvánia érthetően fájlalja az alkotmányozás megakadását, mivel az Európai Unió intézményi reformja a litván prioritások egyike. Az uniós döntéshozatali folyamatot érintő változások különösen hangsúlyosak litván szemszögből. Bár az EU nem teljesen szuverén nemzetközi aktor, Litvánia is támogatja az Unió globális szerepének növelését. Fontosnak tartja, hogy az EU külpolitikája minél erősebb és egységesebb legyen. Litvánia üdvözlí az Alkotmányszerződésnek a közös kül- és

biztonságpolitikát, illetve az európai biztonság- és védelempolitikát illető rendelkezéseit is.

Az uniós bebocsátásra várakozó államok közül Törökország kapta a legtöbb figyelmet Litvániában. Romániát, Bulgáriát és Horvátországot nem övezte túl nagy érdeklődés, noha a litván vezetés mind a négy törekvést támogatja. Vilnius nem fogalmazta meg a bővítés határait, gyakran hallani az ukrán és a moldovai tagságról és annak támogatásáról. Törökországgal kapcsolatban Litvánia kifejezte, hogy Ankarának még rengeteg reformlépést kell tennie, és a hosszú tárgyalások nem feltétlenül vezetnek el a tagságoz. Litvánia nem felejt el, hogy Törökország pártolta a balti állam NATO-csatlakozását, így ez most viszonyossági kérdés is. Az ellenzéki Liberális és Centrumszövetség viszont 2005 szeptemberében egy konferencián emlékeztetett, hogy nem minden parlamenti erő pártfogolja a török csatlakozást, illetve a tárgyalások 2005. októberi elindítását. Ugyanitt, a szintén ellenzéki szerepben lévő Liberális Demokrata Párt európai parlamenti képviselője pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy csaknem az összes litván EP-tag azt a nézetet osztja, hogy addig nem kezdődhetnek el a tárgyalások, amíg Törökország nem ismeri el Ciprus szuverenitását. Litvánia egyébként ratifikálta a román és a bolgár csatlakozási szerződést, és nem támaszt akadályokat a horvát tagság elé sem (Ante Gotovina tábornok elfogása nélkül is támogatta a tárgyalások elindítását). Az egyes országok csatlakozását illetően a hivatalos álláspontnál jóval differenciáltabb a litván közvélemény. A 2005 őszi Eurobarometer-felmérések szerint Bulgáriát a lakosság 68, Ukrainát 67, Romániát 55, Horvátországot 58, Törökországot pedig 27 százaléka látná szívesen az EU-n belül. A 2005 tavaszi megkérdezéshez képest drasztikus mértékben, 15 százalékponttal esett vissza Törökország támogatottsága.

Bizonytalanabb volt Litvánia Ukrajnával kapcsolatban. Az ukrán akciótervnek az Európai Tanács fórumán történt megfogalmazásakor előbb ugyan a magyar és a lengyel féllel együtt azon volt, hogy minél ambiciózusabb célokat ajánljanak fel Kijev részére, később viszont Lengyelország és Litvánia is kihátrált a vitából (valószínűleg Németország és Franciaország hatására), egyedül Magyarország kardoskodott amellett, hogy ha tagságot nem is, de legalább egyfajta „európai perspektívát” ajánljanak fel Ukrajnának (2005. február). Amikor viszont az ugyanebben a hónapban megrendezett EU–amerikai csúcstalálkozón a magyar miniszterelnök fontosnak nevezte, hogy Ukrajna előtt nyitva maradjon az ajtó, a litván elnök csatlakozott a magyar állásponthoz. Hasonlóképpen reagált Litvánia a 2006. januári orosz–ukrán gázvita idején. A litván külügyminiszter azon kívül, hogy tevékenyebb uniós fellépést sürgetett, hangsúlyozta, Vilnius aktívan támogatja az ukrán politikai vezetés európai és észak-atlanti integrációs törekvéseit.

GAZDASÁGI ÉS VERSENYKÉPESSÉGI HELYZETKÉP

2005-ben 7,5 százalékkal nőtt a GDP Litvániában, amellyel a harmadik leggyorsabban növekvő gazdaság volt az EU-ban. A reálkeresetek a bruttó hazai termékénél nagyobb mértékben, 7,8 százalékkal gyarapodtak 2005-ben, szemben a 2000-es években tapasztalt rendre alacsonyabb ütemmel.

A litván külkereskedelem a 2005-ös évet is passzívummal zárta. Az import értéke több mint 30 százalékkal haladta meg az exportot, jóllehet a behozatal dinamikája (25%) alacsonyabb volt, mint a kivitelé (27,1%). A legfőbb exportpartner Oroszország volt 10,4 százalékos részesedésével. Ezt, nem sokkal lemaradva, követte a másik szomszéd, Lettország (10,3%), majd Németország (9,4%), Franciaország (7%), Észtország (5,9%), Lengyelország (5,5%), Svédország (4,9%), az Egyesült Államok (4,7%), az Egyesült Királyság (4,7%) és Dánia (4,3%). Láthatóan felborult a 2004-es Németország (10,3%), Lettország (10,2%), Oroszország (9,3%) sorrend. 2005-ben a kivitel 65,4 százaléka irányult az EU-ba és 17,7 százaléka a Független Államok Közösségébe. 2004-hez képest valamelyest csökkent az EU-export súlya, miközben nőtt a FÁK szerepe (a 2004-es év vonatkozó számai: 66,9 és 16,3 százalék voltak). Az utóbbi térségben a litván export Oroszországon kívül főként a fehérorosz (3,2%) és az ukrán (2,3%) piacot célozta meg 2005-ben. A 2004. évi 21,2 százalék után 2005-ben a litván kivitel 22,8 százaléka került a másik hét új tagországba. A lett, az észt és a lengyel hányad mellett a csehek (0,58%), a magyarok (0,42%), a szlovákok (0,15%) és a szlovénok (0,04%) súlya elenyésző. Az uniós csatlakozást megelőző évben, 2003-ban Lettország 9,6, Észtország 4,3, Lengyelország pedig csak 3,4 százalékkal részesedett a litván kivitelből.

Az exportban a legnagyobb súllyal változatlanul az ásványi fűtő- és kenőanyagok (SITC 3) bírnak. Részesedésük – 38 százalék feletti éves növekedési ütem mellett – a 2004. évi 25 százalékról 2005-re 27,3 százalékra emelkedett. A szóban forgó árufélelet 91,3 százalékát a kőolajtermékek adták 2005-ben. Ez azt jelenti, hogy a litván kivitel jelentős hányada az orosz nyersolajat feldolgozó Mažeikių nafta kőolaj-finomító (lásd lejjebb) teljesítményétől függ. Emellett Litvánia exportcikkei közé tartoznak az elektromos gépek és berendezések, szállítóeszközök, valamint bútort- és textilipari termékek.

Az importoldalon jelentősen nőtt Oroszország súlya: a 2004. évi 23 százalékról 27,8 százalékra. Ezzel párhuzamosan 63,3-ról 59,1 százalékra csökkent az EU országaiából származó behozatal. Az új hetek részesedése viszont 16,2-ről 17,2 százalékra emelkedett. Lengyelország (8,3%) stabilan a harmadik legfontosabb partner Oroszország és Németország (15,2%) után. Mivel a behozatal márkás részét, 25,6 százalékát az ásványi fűtőanyagok alkotják, az áremelkedések

fényében érhető az orosz import értékének és részesedésének növekedése. Az irányadó orosz Ural típusú kőolaj hordónkénti átlagára ugyanis 2005-ben meghaladta az 50 dollárt, míg 2004-ben 34,45, 2003-ban pedig 26,63 dollár volt. Az eddig megszokott kíméletes földgázárak ideje is leáldozóban van. 2005-ben Oroszország egyértelműen kinyilvánította, hogy a hűséges Fehéroroszországon kívül nem kívánja tovább olcsó földgázzal ellátni a FÁK-at és a balti államokat. A piaci viszonyok felé való elmozdulás évek óta napirenden volt, ami természetesen nem mentes a politikai megfontolásoktól. (Bár a nyersolajjal ellentétben a földgáz esetében nem is beszélhetünk világpiaci árakról.) Ráadásul a litván földgázbehozatal 100 százaléka Oroszországból származik, így az áremelkedés érzékenyen hat a litván gazdaságra, mindenekelőtt a vigyázó szemekkel kísért inflációra.

Litvániában a külkereskedelmi mérleg hiánya 2005-ben a GDP 7 százalékának felelt meg, ami némi javulást mutat ugyan 2004-hez képest, de az EU25 átlagához (0,7 százalékos többlet) mérve rendkívül magas. E kedvezőtlen adat mögött az áruforgalmi egyenleg passzívuma és a szolgáltatások aktívuma húzódik meg.

Negatív hatással van az ország versenyképességére az egy órára jutó munkaköltségek alakulása, amelyek 2005 negyedik negyedévében 13,7 százalékkal emelkedtek a megelőző év azonos időszakához képest, miközben az EU átlagában mindössze 2,9 százalékos drágulás következett be. A harmadik legnagyobb költségnövekedés Litvániában játszódtott le. Emellett viszont az EU országai közül Litvániában a legkisebb az adóelvonás. Az állam 2004-ben a GDP-hez mérten 28,7 százalékot vont el különféle adók, társadalombiztosítási és egyéb járulékok, illetékek formájában. Miközben az EU-átlag 40,7 százalék, a másik végletet Svédország produkálja 51,4 százalékkal.

2005-ben 29,5 százalékkal több külföldi közvetlen beruházási tőke áramlott Litvániába, mint 2004-ben, összesen 807 millió euró értékben. A külföldi közvetlen tőkebefektetések állománya Litvániában 2006. január 1-jén 5,446 milliárd eurót tett ki, ami 16,1 százalékos növekedést jelent a 2005 eleji állapothoz képest. Egy főre 1603 euró jut. Az összes FDI 33,1 százaléka a feldolgozóiparban, 15,7 százaléka a pénzügyi szektorban, 13,9 százaléka a kis- és nagykereskedelemben, 12,5 százaléka pedig a szállítás, raktározás és távközlés területén összpontosul. A felhalmozott FDI 74,8 százaléka az Európai Unióból (60,9 százaléka az EU15-ből), 13,2 százaléka a FÁK-ból származik. Az eddigi legnagyobb beruházók Dánia (15,2%), Svédország (13,6%), Oroszország (12,9%), Németország (11,6%), Észtország (8,2%) és Finnország (8,1%).

Komoly érdeklődés övezi a Mažeikių nafta jövőbeli tulajdonosi szerkezetét. A társaság kiemelt fontosságú: magában foglalja ugyanis a balti államok egyetlen kőolaj-finomítóját (Mažeikiabana), a butingei olajterminált, valamint kőolaj- és olajtermék-vezetéseket, illetve két szivattyúállomást. Az orosz Jukosz olajvállalat még 2002-ben két lépésben jutott a részvények 53,7 százalékához, ám a Jukosz ellen folyó oroszországi hadjárat következményeként megválni kényszerül részesedésétől. 2006. április végi információk szerint a litván állam (amelynek 40,66

százalékos részesedése van) él elővásárlási jogával, majd vélhetően továbbértékesíti. A részvényekért a kazah KazMunaiGas, a lengyel PKN Orlen, a brit–orosz TNK–BP és a LUKoil, valamint amerikai partnere a ConocoPhillips már versenyre kelt. Közben a finn Neste Oil is bejelentkezett. Vélhetően nehéz lesz kihagyni az orosz felet a vásárlók közül, pedig Litvániában erős a félelem az orosz befolyás növekedésétől (az országban hosszú ideig uralkodó felfogás volt, hogy az orosz eredetű tőke távoltartása nemzetbiztonsági érdek). A litván kihelyezett FDI-állomány 2006. január 1-jén 597 millió euróra rúgott. A legfőbb célországok Lettország (41,9%), Ukrajna (12,9%), Oroszország (12,9%), illetve azon belül Kalinyingrád megye (ahol az összes Oroszországban lévő litván tőkebefektetés csaknem 99 százaléka összpontosul), továbbá Észtország (5,6%).

Ami a versenyképesség további fontos komponensét illeti, az Európai Bizottság által 2006 januárjában közzétett innovációs index alapján Litvánia a 25 EU-tagállam közül a 19. helyen áll, közvetlenül Csehország után. A nyolcak közül Észtország (13.), Szlovénia (14.) és Magyarország (15.) is előkelőbb pozíciót ért el. Litvánia az innovációs hajtóerők (a mutatók első csoportja) tekintetében némileg az EU átlaga felett teljesített: az oktatásban való részvétel különböző mutatói – az élethosszig tartó tanulás és az internet-elterjedtség kivételével – jól alakultak. A tudásteremtés elnevezést viselő második csoportban egy mutató, nevezetesen az üzleti szféra által finanszírozott egyetemi kutatás-fejlesztési kiadások aránya toronymagasan az EU-átlag feletti, míg az üzleti szféra K+F kiadásai a GDP arányában az uniós szint mindössze 11 százalékát érik el. 2004-ben a kutatás-fejlesztési kiadások a GDP 0,76 százalékát tették ki Litvániában. Bár ez még mindig nagyon alacsony (az EU25 átlaga 1,9 százalék), növekedés mutatható ki a korábbi évek 0,68 százalékához képest. Az innováció és vállalkozó szellem kategóriában (harmadik csoport) szereplő 5 mutató közül a más kis- és középvállalatokkal együttműködő innovatív kis-közepes cégek aránya 34 százalékkal magasabb, mint az Unió átlaga. A legrosszabb eredmények az alkalmazás és a szellemi tulajdonjog terén tapasztalhatók (negyedik és ötödik csoport). Az ide tartozó mutatók kivétel nélkül tetemes lemaradásról tanúskodnak. Különösen alacsony a high-tech termékek exportjának aránya. A szellemi tulajdonjogoknál tapasztalható hátrány az egymillió lakosra jutó szabadalmakban, védjegyekben rajzolódik ki.